

Taustaa ja hankkeen tarve

Tekstiilien kierrätyksestä niin Suomessa kuin maailmalla on vuosisataiset ellei -tuhantiset perinteet. Arvokkaita ja niukkoja luonnonkuituja on pyritty käyttämään pitkään ja uusiutuvasti. Synteettisten kuitujen keksiminen ja teollinen tekstiilivalmistus 1900-luvulla alkoivat vaikeuttaa tekstiilien kierrätystä merkittävästi. Kierrätyksestä tuli monimutkaisempaa ja teknisesti vaativaa. Toisaalta tekstiilien tuotannon helppous ja edullisuus johtivat siihen, että kierrätystä ei nähty tarpeellisena ja kaupallisesti siitä tuli kannattamatonta. Kierrätyksen teknologiaan ei juurikaan panostettu.

Kiinnostus tekstiilijätteen kierrätykseen virisi uudelleen vajaa kymmenen vuotta sitten. Vakka-suomalaisen panoksen tähän antoi Tarja Käre opinäytetyössään: Matalan tuottavuuden tukityöpaikkojen luominen tekstiilien uusiokäytön ja kierrätysprosessien avulla (Samk 2011). Työn taustalla olivat mm. Ihattula Oy, Uudenkaupungin Työttömät ry ja Sinapinsiemen (Ugin srk.). Uudessakaupungissa hiilineutraali kunta –hanke omalta osaltaan oli käynnistämässä tätä prosessia.

Valtakunnallisesti kiinnostusta tekstiilikierrätyksen edistämiseen ja teknologioiden kehittämiseen oli virinnyt jo aiemmin. Poistotekstiili-termin oli lanseerannut Helena Hinkkala (nyk. Käppi) Hämeen ammattikorkeakoulussa 2009. Näistä selvityksistä on myös muotoutunut TevVex -toimintamalli, joka on käytössä useilla paikkakunnilla tällä hetkellä.

Jätelain säädännössä tapahtuneet muutokset tällä vuosikymmenellä ovat olleet se ajuri, joka on vaikuttanut tekstiilijätteen käsittelyyn. Suurin vaikutus lienee vuoden 2016 alussa voimaan tulleessa asetuksessa, joka kieltää orgaanisen jätteen viemisen kaatopaikalle. Käytännössä tämä on sinetöinyt jo yleisen käytännön, että poistotekstiili on viety muun sekajätteen mukana poltettavaksi.

Varsinais-Suomessa jätealan yritykset ovat lähteneet toteuttamaan tekstiilikeräystä. Lounais-Suomen Jätehuolto (LSJH) Turun seudulla ja Jätehuolto Helistölä Laitilassa. LSJH on aloittanut Tekstiili 2.0 hankkeen yhteistyössä Turun ammattikorkeakoulun kanssa ja Helistölä on halunnut tarjota asukkaille tekstiilien palautuspalvelua erilliskerätyinä. Moniosajat ry (ent. Uudenkaupungin Työttömät ry) on Vakka-Suomessa pitänyt tekstiilikierrätysasiaa vireillä vuosien aikana yhtenä mahdollisuutena tarjota jäsenilleen tekstiilien lajittelu- ja jalostustyötä.

Lainsäädännön muutokset, yritysten pilotointihaluu, Moniosajien aktiivisuus ja Leader-Ravakan ohjelman painotukset kiertotalous- ja ympäristöasioissa ovat aineksia, joista tämä selvityshanke on lähtenyt liikkeelle.

Lähtötilanne

Hankkeen tavoitteet

Hankkeen tavoitteena on selvittää tekstiilijätteen keräämisen, lajittelun ja jatkohyödyntämisen mahdollisuuksia ja organisointia Vakka-Suomessa. Tavoitteena muodostaa alueelle tekstiilijätteen käsittelyn toimintamalli. Hankkeessa selvitetään osallistuvat tahot ja roolit, toiminnan taloudellista laajuutta ja rahoitusta. Mitä jakeita kerätään ja millaiset ovat jatkohyödyntämisen mahdollisuudet. Miten kuntouttavan työtoiminnan muotoja voidaan käyttää tekstiilijätteen keräyksessä, lajittelussa ja jatkojalostuksessa. Millaista yhteistyötä voidaan tehdä eri toimijoiden ja hankkeiden kanssa sekä voidaanko materiaalivirtoja yhdistämällä saada laajempaa vaikutusta.

Hankkeen toimenpiteet

Tekstiilikierrätyksen toimijat ja yhteistyö

Hankkeessa on selvitetty eri toimijoiden näkemyksiä tekstiilikierrätyksen tilaan ja kiinnostukseen. Keskusteluissa on ollut mukana jätehuoltoalan yrityksiä, yhdistyksiä ja kuntia. Alueella toimii neljä jätealan yritystä; Jätehuolto Helistölä, Remeo (ent. Suez), L&T ja Taivassalon Jätehuolto. Tekstiiliä kerää erillisesti vain Helistölä Laitilassa ja keräys jatkuu. Vuoden 2016 aikana kiinnostus tekstiilin erilliskeräykseen on lisääntynyt myös muilla toimijoilla. Aktiivisia paikallisia toimia ei kuitenkaan ole ollut. L&T kerää Suomessa tekstiiliä yrityksistä ja isoista kauppakeskuksista. Tavara menee lajittelemattomana Eurooppaan lajiteltavaksi ja jatkokäsittelyyn. Remeo tekee yhteistyötä mm. Lindexin ja SOL-palveluiden kanssa. Puuvillakuidulle on kysyntää Suomessa, muu tavara menee Eurooppaan jatkokäsittelyyn.

Yhdistyksistä merkittävin tekstiilin kerääjä on UFF. Heillä on pitkät perinteet Ugissa ja Laitilassa. Pyhärannassa ja Vehmaalla toiminta on ollut käynnissä muutamia vuosia. Uusina kuntina UFF:n keräyslaatikot ovat tulleet vuoden 2016 aikana Kustaviin ja Taivassaloon. UFF:n keräämän tekstiilin määrä on valtakunnallisesti kasvanut 6-7 % vuoden 2016 aikana. Osaltaan siihen on vaikuttanut asian ympärillä tapahtunut aktivoituminen.

Uudenkaupungin seurakunta (Santtion Tupa) ottaa vastaan käyttökelpoista vaatetta edelleen jaetavaksi. Tämä diakoniatyön muoto on toiminut pitkään (ent. Sinapinsiemen). Ylijäävä tekstiili toimitetaan UFF:lle ja käyttökelvoton menee polttoon.

SPR:llä ei ole jatkuvaa vaatekeräystä. Kampanjoita voidaan järjestää esim. tiettyihin kohteisiin tai erityistarpeisiin. Muita hyväntekeväisyysorganisaatioita on mm. Pelastusarmeija, jonka kautta jonkin verran tekstiiliä kulkee. Eri kirppikset ovat hoitaneet oman osansa myös tekstiilin kierrätyksestä.

Moniosaajat hankkeen kumppanina

Moniosaajat ry on toiminut tämän selvityshankkeen kumppanina. Yhdistys on ollut aktiivinen tekstiilien kierrätyksen edistämässä jo pitkään. Moniosaajat (ent. Uudenkaupungin Työttömät) oli mukana aiemmin mainitussa selvitystyössä liittyen matalan tuottavuuden työtyöpaikkoihin. Moniosaajien ohjelmassa on ollut tekstiilien tuunausta, materiaalipankkia ja myyntitoimintaa.

Moniosaajat toteutti tässä selvityshankkeessa useita eri pilotointeja. Toukokuussa järjestettiin tekstiilien lajitteluun ja jatkohyödyntämiseen liittyvä tapahtuma. Moniosaajat keräsi itse tekstiiliä tapahtumaa varten ja Jätehuolto Helistölä toimitti keräämäänsä materiaalia tapahtumaa varten. Tapahtuma paikkana oli yhdistyksen tilat Uudessakaupungissa (ent. Nuokkari). Tapahtumasta tiedotettiin Hinku-lehden artikkelissa ja Moniosaajien omalla tiedotuksella sekä lehtijutuilla. Keräys sai suuren suosion ja tavaraa kertyi yli odotusten. Jo keräyksen suosio osoitti, että tämän tyyppiselle toiminnalle on tarvetta.

Kokeiluja, valmennusta

Kertyneen tekstiilin lajittelussa hyödynnettiin Tekstiili 2.0 yhteistyötä. Turun ammattikorkeakoulun tiimi, jossa oli mukana myös Lounais-Suomen Jätehuollon edustaja, olivat auttamassa lajittelun alkeiden opettelussa ja työn organisoinnissa. Aika oli lyhyt, mutta sen aikana osallistujat pääsivät kokeilemaan lajittelua käytännössä ja toteamaan myös työn vaativuuden. Vaikka aiemmin oli käyty tutustumassa Turun ja Kaarinan pisteisiin, niin kangaslaatuojen erottaminen karkeallakin jaottelulla vaatii hyvää silmää ja näppituntumaa.

Tapahtuma jatkui penkojaisilla, jonka suosio myös yllätti. Keskiviikon alkuiltapäivän aikana paikalla kävi yli 30 ihmistä. Tavaraa lähti kiertoon sekä käyttöön että tuunattavaksi. Penkojaisia jatkettiin vielä iltatilaisuutena toukokuun lopussa. Ja edelleen kävijöitä riitti. Ja vielä kerran lauantaina heinäkuun 2. päivä. Silloinkin vielä riitti väkeä. Kaikkiaan näissä tilaisuuksissa kävi yhteensä n. 80 ihmistä. Näistä hyvistä kokemuksista innostuneena jäljellä olevat tekstiilit päätettiin jättää paikoilleen odottamaan vielä mahdollisia jatkotoimia.

Marraskuun alussa Moniosajat toteutti Penkomisviikon. Tekstiilit lajiteltiin perusteellisesti käyttötarkoituksen mukaan. Työ vei paljon aikaa, mutta tulos oli uskomattoman hieno. Kukin tuoteryhmä oli omalla paikallaan ja kävijöillä oli helppo tutustua tarjontaan. Tapahtuma oli auki maanantaista lauantaihin neljä tuntia päivässä (10-14). Kävijöitä oli lähes 250. Kiloja ei laskettu, mutta tavaraa lähti taas liikkeelle kiitettävästi.

Kaikki penkojaismuodot ja ajankohtatestatukset onnistuivat erinomaisesti. Perinteiset penkojaiset menivät pienemmällä työpanostuksella, koska niissä ei tehty paljonkaan ennakkolajittelua. Kävijämäärät ja palautteet olivat erittäin hyviä. Marraskuun tapahtumassa tehty käyttötarkoituksen mukaan tehty lajittelu toi hienon lopputuloksen. Tosin muutamat kävijät luulivat tulleen vaatekauppaan ja olivat kyselleet eri kokojen saatavuutta!

Marraskuun Penkomisviikon 'myymälä'

Kevään tapahtumassa toteutettiin myös tekstiilien jatkokäytön ideariih. Riiheen osallistui Turun amk:n tiimin lisäksi Moniosajien edustajia sekä muutamia muita asiasta kiinnostuneita. Kaikkiaan osallistujia oli 14. Ideariihen lämmittäjänä toimi Esa Kerkola Ukipoliksesta.

Ideoita kertyi melkoinen määrä. Alla listausta ideoista.

TEKSTIILIKIERRÄTYSIDEOITA

- tuunaus
- materiaaliteollisuudelle
 - pure waste
 - loncell-F
- uudelleenkuudutus
- sekoitteena, massat
- autoteollisuus
- seosaineksi erilaisiin rakennusmateriaaleihin
- solumuovin korvike tai sekoite
- kasvualusta, maanviljelyteollisuus
- ilmaisjakelu
- koiranvaatebusiness tuunaten
- teollinen hyötykäyttö, 100 % p?? → Novoplast
- taimikauluksia, kasvualusta, revitään ja neulotaan huovaksi, tarvittaessa sirotellaan lannoitteet mukaan, tms. viherrakentaminen
- yksilölliset pohjalliset urheilukengiin
- tukipohjalliset
- jalkojenhoidossa ongelmajaloille pehmikkeisiin yms. ja erilaisiin pohjallisiin. Em. ovat jonkin verran hintavaa eivätkä asiakkaat "raaski" ostaa tuotteita omahoitoon
- katsomoiden istuimiin
- teattereiden puvustamot
- myynti suoraan
- lämpöeriste, rakennusala
- autojen materiaalit
- autotehtaan materiaaliksi – selvitetään tarve ja perusmateriaali
- jäähallin jääalueen peittäminen tekstiililevyillä/-eristeellä tapahtumia varten "joku kerrosrakenne"
- askartelumateriaali – koulut, päiväkodit, myynti
- pienkone- ja autokorjaamot – strasseli, liina
- siivousliinat, muut siivoustarvikkeet
- ompelijan materiaali
- patjan täyte tms.
- voiko tekstiilimassan yhdistää esim. käytettyä lasia, kukkaruukkuja, syksyn lehtiä
- laattoja kylppäriin, keittiöön
- isoja lasilaattoja koristeeksi esim. keittiöön
- patsaita kovetusaineen avulla
- mattoja, tyynynpäällisiä yms. tekstiilejä
- värimallisto, kaikki tekstiilit
- voiko massaa käyttää askarteluun
- värimaailma esim. sininen, punainen ym. yhtenäinen mallisto
- roskalaatikot, postilaatikko, kaikkeen käyttöön
- vanhat astiat murskattavissa ym. tekstiilimassaan, Thaimaassa tehty koko moskeija vanhoista astioista
- syksyn lehdistä väriä, keittiöön ihania laattoja
- vetimet keittiökaappeihin
- massa kaiken a ja o, tuotteita satoja, oikean massan löytämiseksi

Monet näistä ajatuksista ovat nousseet esille vastaavissa ideariihissä ja ovat myös työn alla jossakin muodossa. Tämän hankkeen loppuvaiheessa selvitettiin korjaamopyyhkeen valmistusta ja markkinoita. Pyyhettä testattiin yhdellä autokorjaamolla. Moniosajat valmistivat pyyhettä kerätystä

poistotekstiilistä ja koe-erä toimitettiin paikalliselle korjaamolle. Palautetta tuli imukykyisyydestä ja myös pyyhkeiden koosta. Pilotissa todettiin, että asiakkaat edellyttävät jatkuvaa toimintaa ja toimintusvarmuutta. Tässä vaiheessa tätä ei pystytä takaamaan mm. Moniosaajien resurssoinnin ja tilakysymyksen epävarmuudesta johtuen.

Tekstiilikierrätyksen tila-asiaa on käyty hankkeessa läpi useaan otteeseen eri toimijoiden kanssa. Hankkeen aikaiset kokeilut toteutettiin Moniosaajien tiloissa, Uudessakaupungissa. Kierrätyskeskuksen siirtyessä näihin tiloihin kesällä 2017 ei tekstiilikierrätystoiminta sinne enää sovi. Sopivan tilan löytyminen osoittautui hankalaksi sekä kustannusten että toiminnan jatkuvuuden epävarmuuden vuoksi. Tilan tarve tähän toimintaan olisi on 150-200 m².

Toimintamalli

Toimintamalliksi Vakka-Suomeen sopii Texvex- malli (keräys-lajittelu-loppukäyttö). Tätä mallia on testattu eri puolilla Suomea eri nimillä. Toimintatapa perustuu useimmiten paikalliseen kolmannen sektorin toimijan aktiivisuuteen ja haluun työllistää jäsenistöään merkityksellisellä työllä.

Poistotekstiilin keräys toteutetaan toimijan omana keräystoimintana ja/tai paikallisten jäteyhtiöiden kanssa yhteistyössä. Vastaanoton jälkeen tekstiilit lajitellaan jatkokäytön mukaan eri jakeisiin. Lajittelu perustuu oman toiminnan ja muiden loppukäyttäjien tarpeisiin.

Oman toiminnan muotoja ovat esim. materiaalipankki, käyttökelpoisten tekstiilien ja tarvikkeiden myynti, tekstiilien tuunaus, korjaustoiminta ja tuotevalmistus. Muiden loppukäyttäjien tarpeet huomioidaan lajittelussa ja nämä jakeet lajitellaan sen mukaisesti. Suuri osa tästä menee tällä hetkellä hyväntekeväisyyteen (esim. UFF) ja energiaksi sekä pienimuotoisesti teollisuuden raaka-aineeksi (esim. Dafecor).

Malli on sinällään toimiva. Ongelmana on keräyksen ja lajittelun kustannukset. Koska kaupallista loppukäyttöä on vähän ja lajitellustakaan tavarasta ei makseta. Jotta tekstiilin lajittelu olisi mielekästä, pitää sille olla muuta loppukäyttöä kuin polttaminen. Texvex -mallin toiminta perustuu työpaja-tyyppiseen toimintaan. Usein nämä toimijat tarjoavat kuntouttavan työtoiminnan ja työkokeilun palveluja kunnille. Näin ollen mallin toimivuus edellyttää julkista rahoitusta.

Vakka-Suomessa Texvex-malli voisi toimia osana koko poistotekstiilin kierrätysketjua. Paikallisesti hoidettaisiin keräys ja alkulajittelu sekä käyttökelpoisten jakeiden paikallinen hyödyntäminen. Moniosaajat ry:llä on tästä kokemusta ja myös valmiutta tätä hoitaa. Jäljelle jäävä osa menisi jatkohyödyntämiseen mielellään Suomessa toimivaan käsittelylaitokseen. Tämä laitos on suunnitteilla osana Telaketju-ohjelmaa. Tämä on kuitenkin pitkä prosessi eikä varmuutta toteutumisesta ole. Telaketju-ohjelmasta lisää yhteenvedossa.

Tiedottaminen

Tekstiilikierrätys on vuoden 2016 aikana saanut paljon julkisuutta. Lainsäädännön muutokset vuoden alussa toivat asialle valtakunnallista julkisuutta. Varsinais-Suomessa Tekstiili 2.0 pilotti oli erittäin vahvasti esillä eri kanavissa. Tästä hankkeesta on tiedotettu mm. Hinku-lehden ja paikallislehden kautta. Lisäksi on käytetty suoria kanavia yhteistyökumppaneihin. Selvityshankkeen kyseessä ollessa asukas-/kuluttajatiedotus ei ole kuulunut hankkeen toimintaan.

Kustannusarvio

Hankkeen kustannusarvio oli yhteensä 21 281€. Kustannuksia toteutui 18.313,38 €

Yhteenveto

Hanke on täyttänyt tehtävänsä vakkasuomalaisessa tekstiilikierrätyksen jatkumossa. Vakka-Suomessa on ollut paljon aktiivisuutta tekstiilikierrätyksen piirissä tällä vuosikymmenellä. Moniosajat ry (ent. Uudenkaupungin Työttömät ry) on tällä saralla toiminut aktiivisesti. Toivottavaa on, että menossa olevien tila-/organisaatiojärjestelyjen jälkeen tekstiilikierrätys voi olla yhtenä toimintona kuntouttavassa työtoiminnassa ja työkokeilussa. Tekstiilikierrätykseen liittyvät työt sopivat myös hyvin maahanmuuttajien kotouttamisen työtoimintaan.

On ollut todella hienoa havaita kaikkien mukana olleiden aito kiinnostus tekstiilien kierrätykseen. Tekstiilien keräys sai suuren suosion ja sille oli selvästi kysyntää. Myös useat eri ajankohtina järjestetyt penkojaiset saivat ihmiset liikkeelle suurin joukoin. Moniosajien ja Jätehuolto Helistölän keräämän materiaalin avulla hankkeen pilotit ja myös lajitteluvalmennus voitiin toteuttaa. Kiitokset tästä näille molemmille.

Maaperä on siis otollinen jatkotoimille. Ihmisillä on aitoa kiinnostusta kierrätykseen ja tietoisuus siitä kasvaa koko ajan. Vakka-Suomesta kertyvän poistotekstiilin määrä on arvioitu olevan n. 400 000kg. Se on iso määrä, mutta kuitenkin sen verran pieni, että se ei mahdollista paikallista pitkälle menevää lajittelua, koska sille ei löydy järkevää markkinaa. Määrä mahdollistaa kuitenkin karkaan alkulajittelun ja niiden jakeiden paikallisen hyödyntämisen. Sen jälkeen pitää olla jatkokäsittely, missä tavaraa lajitellaan tarkemmin ja asiakaslähtöisesti. Tähän haetaan ratkaisua viime vuonna alkaneessa Telaketju-ohjelmassa.

Telaketju (tekstiililajittelu) -ohjelman valmistelu alkoi viime vuonna. Tekstiilikierrätys Vakka-Suomessa -hanke oli valmisteluverkostossa mukana. Kevään 2017 aikana ohjelma on saanut rahoituspäätöksiä mm. Tekesiltä ja ympäristöministeriöltä. Ohjelman tarkoituksena on koota tekstiilikierrätyksen toimijat yhteen. Ohjelma yhtenä teemana on kuluttajätiedotukseen, tekstiilin keräykseen ja lajitteluun liittyvät asiat ja niiden ohjeistus. Tähän sisältyy myös Tela-koulun suunnittelu eli valmennusta tekstiililajitteluun. Lounais-Suomen Jätehuolto Oy toimii tämän osion koordinaattorina. Vtt koordinoi yrityskohtaisia hankkeita ja jatkaa omaa tutkimustyötään uudelleen kuidutuksen parissa. Telaketju-ohjelmaan sisältyy myös tekstiilin käsittelylaitoksen jatkovalmistelut.

Telaketju-ohjelma on merkittävä ja kooltaan huomattava ohjelma. Se mahdollistaa erityisesti valmistella tekstiilin jatkokäyttöä, mikä on välttämätöntä Vakka-Suomen kokoisten alueiden tekstiilikierrätyksen organisoimiselle. Hankkeen aikana on luotu yhteydet tekstiilikierrätyksen toimijoihin ja Telaketju -ohjelmaan. Paikallisesti tärkeää on kuntien suhtautuminen tähän toimintaan.

Tekstiilikierrätyksen yhteiskunnalliset vaikutukset ovat merkittävä. Se mahdollistaa kohtuullisilla kustannuksilla tarjota merkityksellistä työtä vaikeasti työllistyville. Poistotekstiilin lajittelu ja jatkojalostaminen eivät edellytä suuria investointeja. Sopivat tilat tarvitaan, mutta muut investoinnit ovat melko pieniä. Nykyisessä muodossaan tekstiilin keräys ja lajittelu edellyttävät julkista tukea. Monilla Texvex -paikkakunnilla kunnat ostavat kuntouttavan työtoiminnan ja työkokeilun palveluita ja tämä mahdollistaa toiminnan jatkuvuuden.

Texvex -toiminnassa on päästy hyviin tuloksiin, jolloin polttoon menevä määrä on saatu pudotettua jopa 20 %:iin. Tällöin tosin suuri osa tavarasta on lähtenyt hyvätekeväisyyskanavien kautta maailmalle, jolloin emme voi tietää sen toiminnan kestävydestä. Tavoitteena on, että kerätty tekstiili tulee asiallisesti kierrätetyksi loppuun asti. Toisaalta paikallinen lajittelu edellyttää, että koko kerättylle määrälle löytyy järkevää käyttöä. Telaketju-ohjelmassa haetaan ratkaisua tähän ja tämän takia on oleellisen tärkeää, että myös Vakka-Suomessa pidetään yllä tekstiilikierrätyksen toimintavalmiutta.

Raimo Rantanen

Ohjausryhmän arvio hankkeesta

Ohjausryhmä on käsitellyt hankkeen loppuraportin ja arvioinut, että hanke on toteutettu hankesuunnitelman mukaisesti. Samalla ohjausryhmä on hyväksynyt loppuraportin.